

UDK 27-244-25-145.55
Primljeno: 11. 1. 2012.
Prihvaćeno: 21. 5. 2012.
Izvorni znanstveni rad

ČUDOTVORNA I ISCJELITELJSKA DJELATNOST PROROKA ELIZEJA

Božo LUJIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
lujic.bozo@gmail.com

Sažetak

Na kraju Druge knjige o Kraljevima nalazi se zatvoreni ciklus pripovijesti o proroku Elizeju (2 Kr 2; 2,4-8; 3,4 – 8,15; 9,1 – 10,26; 13,14-21), koji je nekoć bio zasebna cjelina a potom ga je deuteronomistički autor stavio u povijesni kontekst. Ciklus pripovijesti o Elizeju prikazuje Elizeja kao čudotvorca čija se čudotvorna moć pokazuje prije svega kao iscjeliteljska moć. Ta se moć odnosi prvenstveno na područje hrane i vode, područje povijesno-političkoga djelovanja i na područje prirode. Rad daje objašnjenje zašto je autoru ciklusa pripovijesti o Elizeju stalo prikazati toga proroka kao velikoga čudotvorca i iscjelitelja. Elizej je u pripovijestima samo na prvi pogled glavni lik dok je ispod kore pripovijedanja Gospodin kao istinski pokretač čudotvornoga djelovanja. Elizej unosi Božju moć u ovaj svijet i preobražava ga u svijet čudesnoga, neobičnoga i nesvakidašnjega. To je svijet gledan iz Božje perspektive.

Ključne riječi: Bog, Elizej, iscjeliteljska djelatnost, čudesa, čudotvorac.

Uvod

Prorok Elizej djeluje zajedno s Ilijom u 9. st. pr. Kr., i to u Sjevernom kraljevstvu, u zanimljivu društveno-političkom kontekstu. Poslije djelovanja proroka Ilije i vladavine dinastije Omrijevića, u revolucionarnom prevratu, u kojem je na izvjestan način sudjelovao i prorok Elizej, došlo je do krvave promjene na prijestolju u kojoj je Jehu s pristašama ekskluzivističke politike pokoljem došao na vlast.

Naime, kad je izgledalo da su Omrijevići svojom popustljivom politikom prema stranim narodima i njihovim religijama uspjeli stvoriti političku stabil-

nost i nasljednu kraljevsku dinastiju, pojavio se na povijesnoj pozornici prorok Elizej koji je u Gospodinovo ime (2 Kr 9,1ss), preko svoga poslanika, pomazao Jehua za kralja. Jehu je potom godine 845. pr. Kr. s nečuvenom okrutnošću iskorijenio cijelu dinastiju Omrijevića te se sam domogao prijestolja. Organizirao je svoju dinastiju koja je vladala otprilike jedno stoljeće.¹

Čini se da Elizejeva djelatnost započinje potkraj Ahabove (1 Kr 19,1-17) ili možda prvih godina Joramove vladavine (2 Kr 2,15). Imajući sve to u vidu, njegova bi se proročka djelatnost mogla okvirno smjestiti u razdoblje između 850. – 800. god. pr. Kr.² Što se tiče Elizejeva djelovanja, ono se veže uz više mjesta u Sjevernom kraljevstvu, kao što su: Jerihon, Gilgal, Betel, Samarija, Dotan i Karmel.

Neosporno je da je Elizej bio značajan čudotvorac koji je imao velikoga utjecaja na politička događanja svoga vremena. Bio je poticatelj pobune protiv dinastije Omrijevića, a čini se da je imao određenoga utjecaja i na sirijskom dvoru (usp. 2 Kr 8,7-15). Poticao je otpor protiv narodâ koji su u to doba napadali Izrael. Što je Elizej značio za Sjeverno kraljevstvo najbolje se vidi iz opisanoga događaja u 2 Kr 13,14 kad je izraelski kralj Joaš došao posjetiti bolesnoga Elizeja i kad se rasplakao nad njegovom posteljom. Tom prigodom izrekao je riječi koje dobro oslikavaju Elizejevu ulogu u narodu: »abî, 'abî rekeb jisrâ'êl ûpârâšâv«, što znači: »Oče moj, oče moj, kola Izraelova i konjanici njegovi!« (2 Kr 13,14). Tom po sebi dosta nejasnom rečenicom kralj je želio istaknuti važnu prorokovu ulogu u obrani Izraela od okolnih naroda. Naime, Izrael nije imao velikih i brojnih postrojba, a ni bojnih kola i konjanika kao drugi narodi, ali je zato imao proroka Elizeja, koji je bio duhovna vertikala u narodu motivirajući iznutra narod na obranu. Elizej je Božjom riječju prenosio Božju pomoć na narod i na taj je način narod bivao jači od onih koji su imali bojna kola i konjanike.

¹ Više o povijesno-političkoj situaciji u doba djelovanja proroka Elizeja vidi u: Georg FOHRER, *Geschichte Israels. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Heidelberg – Wiesbaden, ⁵1990., 120-124; Antonius H. J. GUNNEWEG, *Geschichte Israels. Von Anfängen bis Bar Kochba und von Theodor Herzl bis zur Gegenwart*, Stuttgart – Berlin – Köln, ⁶1989., 100-102; Martin CLAUSS, *Geschichte Israels. Von der Frühzeit bis zur Zerstörung Jerusalems (587 v. Chr.)*, München, 1986., 102ss; Božo LUJIĆ, Prorok Ilija ili otvoreno pitanje: Tko je moj Bog?, u: *Jukić*, 19/20 (1989./90.), 13-28; Klaus KOCH, *Die Profeten I. Assyrische Zeit*, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, ²1987., 42ss; Horst SEEBAS, Elisa, u: *Theologische Realenzyklopädie*, IX, Berlin – New York, 1982., 506-509; Stephen SZIKSZAI, Elisha, u: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, II, Nashville, ¹⁹1991., 91-92.

² Tako Stephen SZIKSZAI, Elisha, 91-92. H. Seebaß navodi da je Elizej djelovao samo za vrijeme Jorama i Joaša. Usp. Horst SEEBAS, Elisa, 508; B. L. SMITH, Elisa, u: *Das große Bibellexikon*, I, Helmut Burkhardt – Fritz Grünzweig – Fritz Laubach – Gerhard Maier (ur.), Gießen, ²1990., 311. Ovaj autor navodi šest kraljeva za vrijeme kojih je djelovao Elizej: Ahaba, Ahazju, Jorama, Jehua, Joahaza i Joaša. Prema tomu, vrijeme Elizejeva djelovanja bilo je dugo oko pedeset godina.

Što se imena Elizej tiče, ono dolazi od hebrejske riječi »ēlišā« što u prijevodu znači *Bog koji pomaže, koji spašava*. Tekst navodi da je Elizej bio Šafatov sin iz mjesta Abel-Mehole, koje se nalazilo u jordanskoj dolini oko četrnaest kilometara jugoistočno od Bet-Šeana. Bavio se poljodjelstvom i bio je vjerojatno bogat, na što upućuje i činjenica da je posjedovao dvanaest pari volova kojima je orao njivu (1 Kr 19,19).³

Na Ilijin poziv da postane prorok, Elizej se spremno odazvao. Odmah je poklao volove, priredio gozbu, a zatim se zaputio za Ilijom Tišbiccem. Međutim, Elizej postaje prorokom istom prijenosom Ilijine karizme na njega. Taj je prijenos opisan slikovito (2 Kr 2,1ss). Ilija je ostavio svoj ogrtač Elizeju. Prijenos karizme nije tekao automatski, nego je Elizej primio proročku karizmu istom onda kad je vidio kako Ilija ulazi u onostranost. Osim toga, činjenica što Elizej nije dobio svu Ilijinu karizmu, nego samo dvije trećine, pokazuje da je Elizej bio od početka različit od Ilije, kako u posjedovanju karizme tako i u njezinu ostvarivanju (2 Kr 2,1-18).⁴

1. Ciklus pripovijesti o Elizeju

Iza Elizeja nije ostala napisana knjiga u kojoj bi bile skupljene njegove vlastite riječi i opisano njegovo djelovanje. Naprotiv, Elizejeva je djelatnost opisana u dosta epizodnih pripovijesti koje su nekoć samostalno kružile usmenom predajom da bi ih znatno kasnije neki autor sabrao i načinio prilično zatvoren ciklus pripovijesti o proroku Elizeju u Drugoj knjizi o Kraljevima. Gotovo da ne treba ni isticati da te pripovijesti, kao i one u ciklusu o Iliji, nose dosta obilježja legendarnoga što se onda očituje i u djelatnosti ovoga proroka.⁵

U svakom slučaju ciklus je pripovijesti o Elizeju manje čvrst i povezan od onoga Ilijina. Pojedine pripovijesti potječu iz memorije samoga naroda, a druge pak iz nekih krugova bliskih proroku. Tekstovi nisu kronološki pove-

³ Posjedovanje jednoga para volova bilo je u starini pouzdan znak imućnoga čovjeka, posebice ako se radilo o poljodjelstvu. Volovi su bili jamac da će poljodjelac moći na vrijeme uzorati i zasijati njivu te da može s nadom očekivati žetvu. Usp. Stefano VIRGULIN, Elia/Eliseo, u: Pietro ROSSANO – Gianfranco RAVASI – Antonio GIRLANDA (ur.), *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Milano, 1991., 458-464, ovdje 462.

⁴ Postoje neke naznake koje su zanimljive, a odnose se na primanje Gospodinove poruke. Tako u 2 Kr 3,15 stoji kako je Elizej primio poruku dok je jedan glazbenik svirao. Na jednome drugome mjestu (2 Kr 9,11) neki Elizejev učenik naziva se jednostavno »luđakom« (*hamšuggā*). I jedan i drugi slučaj mogli bi ukazivati na ekstatičke elemente u primanju objave kod proroka Elizeja, a možda i na njegovu djelatnost koja bi bila obilježena tim elementima. Usp. Horst SEEBALF, *Elisa*, 508.

⁵ Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, Würzburg, 1985., 12-14; Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, Göttingen, 1984., 274-324.

zani, a ne nose ni ista žanrovska obilježja. Ciklus pripovijesti o Elizeju stoji pod velikim utjecajem ciklusa o Iliji. Štoviše, postoje neke pripovijesti koje su veoma slične onima u Ilijinu ciklusu: uskrišenje Šunamkina sina (2 Kr 4,8-37) i umnoženje ulja (2 Kr 4,1-7). Mnogi tekstovi nose oznake pučke pobožnosti, a znatan dio njih vezan je uz prorokovo povijesno-političko djelovanje.

Poznati njemački biblijski teolog Gerhard von Rad u svezi s pripovijestima o Elizeju tvrdi: »Nigdje u Starom zavjetu nisu na manjem prostoru ispričana tolika čudesa i nigdje se više ne nalazi takva bezazlena radost za čudesima, čisto naslađivanje u stalno novom i iznenađujućem pokazivanju proroke karizme.«⁶ U tom smislu Elizej je zacijelo najveći čudotvorac u Starome zavjetu.

Ciklus pripovijesti o Elizeju prema kriteriju prorokova djelovanja možemo podijeliti u tri skupine: čudesa na prirodi, čudesa u povijesno-političkom području i čudesa na ljudima.

Čudesa u području prirodnih pojava: čudo na Jordanu ili primanje Ilijine proroke karizme (2 Kr 2,13-14); ozdravljanje izvora u gradu Jerihonu (2 Kr 2,19-22); ozdravljanje otrovane hrane (2 Kr 4,38-41); umnoženje kruha (2 Kr 4,42-44) i ulja (2 Kr 4,1-7); pronalazak izgubljene sjekire (2 Kr 6,1-7).

Čudesa u povijesno-političkim događajima: rat protiv Moaba i prorokova uloga u njemu (2 Kr 3,4-27); Elizej pobjeđuje aramejsku vojsku (2 Kr 6,8-23); Elizej daje proroštvo protiv Aramejaca (2 Kr 6,24-7,20); pomazanje sirijskog kralja Hazaela (2 Kr 8,7-15); pomazanje Jehua za kralja u Izraelu (2 Kr 9,1-10).

Čudesa na ljudima: protiv obijesnih dječaka (2 Kr 2,23-25); obećanje djeteta Šunamki te nakon njegove smrti oživljavanje njezina sina (2 Kr 4,8-37); ozdravljanje Naamana (2 Kr 5,1-19); pomoć Šunamki (2 Kr 8,1-6); čudo na mrtvacu (2 Kr 13,20-21).⁷

Ciklus pripovijesti o Elizeju u svojoj strukturi pokazuje svu širinu Elizejeve iscjeliteljske djelatnosti. Ona se u jednakom omjeru odnosi na područje prirode i njezinih pojava, na područje povijesno-političkih događaja te na antropološko područje. Ono što je zajedničko svim prorokovim djelima jest činjenica da se ona događaju ne iz nekoga pokazivanja osobne nadmoći nego iz potreba pojedinaca i naroda u cjelini.

⁶ Gerhard von RAD, *Theologie des Alten Testaments II. Die Theologie der prophetischen Überlieferungen Israels*, München, 1987., 36-37.

⁷ Zanimljivo je uočiti kako postoji gotovo simetričnost u broju čudesa na pojedinom području: pet čudesa na prirodi, pet u povijesno-političkim događajima, pet na ljudima. U sredini su, dakako, čudesa u povijesno-političkim događajima, čime se dokazuje kako je Elizejeva djelatnost dolazila osobito snažno do izražaja na tome području prorokova djelovanja. Usp. Stefano VIRGULIN, *Elia/Eliseo*, 463.

2. Analiza pojedinih čudesnih djela u području prirodnih pojava

Ako krenemo od analize Elizejeva djelovanja koje se odnosi na prirodu, moći ćemo uočiti da je njegova iscjeliteljska djelatnost usmjerena prvenstveno na *hranu i piće*, točnije na *kruh i vodu*.⁸ Naravno da se postavlja pitanje zbog čega je prorokova djelatnost ograničena upravo na to područje. Odgovor se može dobiti: Naime, posve je očito i općepoznato da voda i kruh predstavljaju osnovna sredstva za održanje fizičkoga života. Svakome pojedincu čak i u tom vremenu bilo je jasno da će ukoliko bude bilo dovoljno kruha i vode postojati i mogućnost održavanja života. Ta bi se misao s teološkoga stanovišta mogla i ovako izraziti: Onaj tko daje kruh i vodu, omogućuje sâm život. Bolje rečeno: Onaj tko daje kruh i vodu u pravom je smislu gospodar života.⁹

U ciklusu pripovijesti o Elizeju, na prirodi imamo dva puta čudo ozdravljenja: jednom je to ozdravljenje kruha (2 Kr 4,38-41), a jednom vode (2 Kr 2,19-22). U oba slučaja voda i hrana su bile izgubile svoju izvornu funkciju koju su dobile od Stvoritelja, a to je održavanje života. Štoviše, njihova se izvorna funkcija bila preokrenula u svoju suprotnost: umjesto da održavaju život, one su donosile smrt.¹⁰ Ukoliko Elizej vraća vodi i hrani njihovu izvornu funkciju održavanja života, onda je to stvarni znak da on stoji u službi Boga stvoritelja. Na taj način se i sam prorok svrstava na stranu života, a neizravno se bori i protiv smrti, pokazujući kako je Gospodin uistinu Bog života, a ne Baal.

Ne bi se smjelo izgubiti iz vida da su hrana i voda darovi kojima Bog daruje narod na putovanju kroz pustinju. I tu u pustinji Bog ozdravlja vodu kod Mare (Izl 15,22-25) i čini je od gorke pitkom da bi taj događaj deuteronomistički autor protumačio kao stavljanje naroda na kušnju s obzirom na izvršavanje Tore (Izl 15,25-27).¹¹ Na to upućuje i darivanje mane kao »nebeskoga

⁸ Hrana i piće ukazuju na Izlazak i probleme putovanja kroz pustinju, gdje je narod iskusio nedostatak vode i hrane. Istodobno je narod iskusio i Božju spasiteljsku ruku koja ih je vodila, davala vodu i skrbila za hranu (usp. Izl 15, 22-25; 16,1-35; 17,1-7). Usp. B. L. SMITH, Elisa, 311.

⁹ Usp. Božo LUJIĆ, Elizej ili odgovor na pitanje kakav je Bog, u: *Bosna franciscana*, 7 (1997.), 34-53.

¹⁰ Već od prvih stranica Biblije naznačuje se pitanje zla kao osnovnog ljudskog problema. To zlo nije uzeto odvojeno, nego u odnosu spram dobra. Prema tomu, stalna borba između dobra i zla, života i smrti, crvena je nit koja se provlači u raznim oblicima kroz cijelu biblijsku poruku. Uostalom Bog se stalno prikazuje kao Bog živih. Usp. Erhard S. GERSTENBERGER, *Jahwe – ein patriarchaler Gott? Traditionelles Gottesbild und feministische Theologie*, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 1988.

¹¹ Usp. Brevard S. CHILDS, *Exodus*, London, 1991., 265-270; Norbert LOHFINK, »Ich bin Jahwe, dein Arzt« (Ex 15,26). Gott, Gesellschaft und menschliche Gesundheit in einer nachexilischen Pentateuchbearbeitung (Ex 15,25b.26), u: Norbert LOHFINK, *Ich will euer Gott werden. Beispiele biblischen Redens von Gott*, Stuttgart, 1981., 11-75.

kruha«, što je značilo davanje čista i nezaslužena dara narodu koji se uvijek iznova trebao pitati tko mu je to dao, i što mu je to dao.¹²

Kada je narod ušao u Obećanu zemlju i nastanio se u njoj u sjedilačkoj kulturi, ponovno se pojavilo pitanje tko daje usjeve, tko daje kišu. Zaprijetila je opasnost da narod u novim okolnostima zaboravi na Gospodina koji ih je vodio kroz pustinju i davao im hranu i piće. Sada u novoj zemlji i novoj kulturi pojavilo se presudno načelno pitanje tko daje vodu i tko daje hranu: Je li to Baal, bog vegetacije, kiše i plodnosti u Kanaanu, ili Gospodin, kojega su Izraelci iskusili kao Boga spasitelja? Koji je to Bog koji se i u novim okolnostima skrbi za Izrael, koji ga uvijek iznova spašava, koji ga vodi i upućuje na nove putove života, koji mu omogućuje i fizički preživjeti u novoj zemlji? Narod je opet kao i nekoć bio stavljen na kušnju, jer se trebao odlučiti između Baala i Gospodina.¹³ A o toj odluci ovisila je cjelokupna egzistencija naroda.

Čudo prijelaza preko Jordana (2 Kr 2,13-14) ima dvostruku funkciju. S jedne strane u njemu dolazi na vidjelo da Elizej dobiva dvije trećine Ilijine karizme i poziv da služi Ilijinu Bogu u njegovu duhu vjernosti, a s druge strane sam čin prijelaza preko vode ima velike sličnosti s Mojsijevim prijelazom kroz Crveno more. Kao što Mojsije štapom udara po vodi i vode se rastavljaju kako bi on i narod prešli preko mora, tako sada Elizej udara Ilijinim plaštem po Jordanu i opet se vode rastavljaju te on prelazi preko Jordana. I Ilija i Elizej, kao i sam Mojsije, stoje u službi istoga Boga i čine čudesa na vodi u ime istoga Boga, pa su i rezultati isti: vode se rastavljaju te je moguće po suhu prijeći na drugu stranu. Kakvu poruku ima taj događaj? Poruka je više nego jasna: Gospodin ih spašava, a s druge strane on se pokazuje kao gospodar vode i kopna.¹⁴

U ovom se ciklusu nalazi i čudo sa sjekirom (2 Kr 6,1-7), koje pokazuje kako Elizej svojom čudesnom snagom mijenja zakonitost vode. Sjekira je pala u rijeku, na dno, i Elizej čini da se digne na površinu. Mijenjati zakonitost vode može samo onaj koji je stvorio vodu, ili onaj kojemu je Stvoritelj podario tu moć. I u gornjem slučaju (2 Kr 2,13-14) prijelaza preko Jordana, kao i u ovome, želi se zapravo istaknuti kako je Gospodin, kome je također služio i Mojsije, a sada su u njegovoj službi i Ilija i Elizej, gospodar voda, a ne Baal, kako su

¹² Zanimljivo je da na to ukazuje i samo značenje riječi *mana*. Ono se veže uz hebrejske riječi: מַנָּה הֲוֵא (mān hū') – što je to? Narod bi morao stalno postavljati pitanje: što je to što je dobio za hranu i od koga je to dobio?

¹³ Sad se, međutim, radilo o odluci na svim razinama života: i političkoj i vjerskoj i društvenoj. To pitanje bio je već pokrenuo Ilija. Usp. Božo LUJIĆ, Prorok Ilija ili otvoreno pitanje: Tko je moj Bog?, 13-29.

¹⁴ Ilija nije trebao iskusiti smrt jer je izravno otišao k Bogu. Bog je Bog života, a ne Baal. Usp. Georg HENTSCHEL, 2 Könige, 10-12.

vjerovali starosjedinci u Kanaanu. Gospodin je stvorio vode i postavio njihove zakone. Međutim, budući da je on njihov gospodar, on ih u određenom trenutku može i dokinuti.

Što se tiče događaja umnoženja kruha (2 Kr 4,42-44), valja ukazati da to Elizejevo čudo ide u prilog tvrdnji da Bog daje hranu i da svojom ljubavlju omogućuje svijetu preživjeti. Budući da Elizej stoji u službi Boga ljubavi, onda i on ima mogućnost u ime takva Boga umnožiti ljubav koja se ne gubi i ne nestaje ukoliko se daje, nego se uistinu umnožava. To jasno proizlazi iz riječi: »Podaj ljudima i neka jedu, jer ovako veli Gospodin: 'Jest će i preostat će'« (2 Kr 4,43). Iz događaja izbija poruka da istinskim davanjem ni Bog ni čovjek ne bivaju siromašniji, nego zapravo bogatiji. Stvarnost istinske ljubavi očituje se i u događaju umnoženja kruha.¹⁵

Čudesno djelovanje u području prirodnih pojava pokazuje da je Gospodin mjerodavan za davanje vode i kruha te da je sposoban učiniti vodu pitkom, a hranu zdravom.

3. Čudesa u okviru povijesno-političkih događaja

Najvažnija Elizejeva djelatnost vezana je uz povijesno-političke događaje i u njima dobiva svoju punu dimenziju. U događajima opisanim u ciklusu pripovijesti Elizej svojim čudesnim pothvatima pokazuje da je Bog, u čije ime djeluje, Bog koji je također mjerodavan i na ovome području. Pripovijesti iznose na vidjelo da je Elizej imao velik utjecaj na kralja. Međutim, njegova se istinska moć pokazuje na raznim razinama povijesnih događaja što su se zbili u njegovu vremenu.

Tako je u 2 Kr 3,4-27 opisano sučeljenje Elizeja kao pojedinca i goleme moapske vojske na čelu s kraljem Mešom.¹⁶ Iako pripovijest govori o sukobu između Elizeja i Meše, moapskoga kralja, ipak je u pozadini toga prikaza sukob između Gospodina i moapske vojske. Navedena pripovijest pokazuje kako je u tom sukobu pobijedio Gospodin. Ne može se zanijekati da u toj pripovijesti nema i povijesnih elemenata. Mnogi biblijski izlagači misle da je riječ o autentičnom izvješću, ukrašenom samo folklorističkim elementima legende. Prema njihovu mišljenju posrijedi bi bio povijesni vojni pohod u kojem su sudjelovala dvojica kraljeva – Joram i Jošafat. Događaj bi se mogao s dosta pouzdanosti

¹⁵ Umnoženje kruha jako podsjeća na novozavjetno izvješće kad je Isus u pustom kraju nahranio veliko mnoštvo ljudi (Mk 8,1-9; Mt 14,13-21).

¹⁶ Povijesno-kritički osvrt na pripovijest u 2 Kr 3,4-27 dan je u analizi Ernsta WÜRTHWEINA, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 79-85.

smjestiti vremenski u godinu 849. pr. Kr.¹⁷ Poruka je tog čudesnoga događaja jasna: kao što se nekoć Gospodin u svetim ratovima zauzimao za Izrael, tako je i sada stao na stranu Izraela – i u tomu je jamstvo opstanka naroda. Bez Gospodina ne bi bilo pobjede, ma koliko god se kraljevi trudili. Gospodin u svemu ima zadnju riječ. On je gospodar povijesnih događaja.

U jednome drugome povijesnome događaju Elizej djeluje u duhu proroka Ilije. Događaj u izvjesnom smislu nosi značajke događaja na Karmelu, gdje se Ilija nalazi sam nasuprot Baalovim prorocima. Jednako tako i Elizej stoji sam nasuprot brojnoj i snažnoj aramejskoj vojsci (2 Kr 6,8-23). Elizej zapravo pomaže Izraelcima, što izaziva bijes aramejskoga kralja. Naime, aramejski je kralj svjestan da Elizej u ime Gospodina Boga djeluje i pobjeđuje aramejsku vojsku otkrivajući unaprijed njihove planove. Zato odlučuje uhititi proroka Elizeja, zaboravljajući pritom da iza Elizeja stoji Gospodin. Međutim, Elizej se pokazuje kao istinski vidjelac i na vrijeme otkriva kraljeve namjere, dok su Aramejci »udareni sljepoćom« i tako bivaju još jednom nadmudreni.¹⁸

Kao što je nekoć Ilija u ime svoga Boga stajao sam nasuprot četiristo i pedeset Baalovih proroka, tako i Elizej u ime istoga Boga stoji sam nasuprot neprijateljskoj vojsci i aramejskomu kralju. I u jednome i u drugome slučaju Gospodin se pokazuje jačim od bogova tih naroda, a proroci Ilija i Elizej kao istinski proroci svoga Boga. Razlika između događaja na Karmelu i ovoga s Aramejcima zacijelo postoji, ali ona nije bitna. Prorok i u jednome i u drugome događaju u molitvi stupa pred Boga, jer samo tako može računati na Božju pomoć. Ilija se moli – i njegovu žrtvu Gospodin prihvaća; Elizej se dva puta moli – i oba puta biva njegova molitva uslišana.

Nedvojbeno je da postoji i razlika između Ilije na Karmelu i Elizeja u sukobu s aramejskim kraljem i njegovom vojskom. Dok je na Karmelu Ilijina pobjeda donijela krvoproliće, dotle Elizejeva pobjeda ne ide u tome smjeru. Kad su Izraelci htjeli poubijati, čudesnom snagom proroka Elizeja zarobljene neprijatelje – Aramejce, Elizej ih u tome odlučno sprečava i ozbiljno upozorava: »Nemoj ih ubiti. Zar ćeš ubiti one koje nisi zarobio svojim lukom i mačem? Ponudi im kruha i vode; neka jedu i piju, i neka se vrate svome gospodaru« (2 Kr 6,22).

¹⁷ Neki autori poput K.-H. Bernhardta datiraju vojni pohod oko 800. godine pr. Kr., dok drugi kao što je M. Noth govore »o povijesno tamnoj i teško objašnjivoj proročkoj pripovijesti«. S pravom se može reći kako je puno toga u tami nerazjašnjivosti. Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Die Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 284-285.

¹⁸ Je li Elizej *vidjelac* ili *nābī*? Čini se da je Elizejevo proroštvo još uvijek utemeljeno na odrednicama koje je dao Samuel, koji je također bio vidjelac. No u Elizejevoj proročkoj slici nalaze se i neki mantički elementi. Tako Elizej prima poruku slušajući glazbu (3,15). Usp. Horst SEEBAL, *Elisa*, 508.

Ne samo da je prorok spriječio pokolj zarobljene vojske, nego ide znatno dalje pa preporučuje da se neprijateljima priredi gozba, da im se dâ hrane i pića – opet je riječ o jelu i piću – i da ih se pusti vratiti svomu gospodaru. Takav Elizejev za Stari zavjet gotovo nevjerojatan stav nadmašuje sve drugo u tome događaju. Stav koji podupire milosrđe i prema neprijatelju zacijelo je ono najpozitivnije u toj pripovijesti i označuje potvrdu Božje ljubavi koja omogućuje da i neprijatelj preživi. Pripovijest također želi poručiti kako se dobrotom može pobijediti zlo: »I tako aramejski pljačkaši nisu više zalazili na izraelsko tlo« (2 Kr 6,23). Ispod kore starozavjetnoga razmišljanja pripremaju se očito obzorja za veliku novozavjetnu poruku.¹⁹

Za obuhvatno shvaćanje povijesno-političkoga Elizejeva djelovanja valja svakako spomenuti čin »određivanja« Hazaela za kralja u Damasku (2 Kr 8,7-15)²⁰ te pomazivanje Jehua za kralja u Izraelu (2 Kr 9,1-10). Izrael i Sirija bili su u stalnoj napetoj političkoj, a s vremena na vrijeme i u pravoj ratnoj situaciji. Izraelu je neprestance prijetila opasnost sa sjevera, tj. s područja Sirije. Naime, Sirija je odvajkada spadala u narode neprijateljski raspoložene prema Izraelu. Međutim, sada odjednom vidimo izraelskoga proroka koji po nalogu svoga Boga određuje kralja u neprijateljskoj zemlji. To je još čudnije, jer će taj isti kralj nanijeti velika zla izraelskomu narodu.

Iz toga čina proizlaze dva važna posljетка. Gospodin je gospodar ne samo Izraela, nego i drugih naroda. On upravlja i tako moćnim narodom kao što su Sirijci. Uostalom, ništa se ne događa bez Gospodinova znanja. I Izraelovi neprijatelji stoje u Gospodinovoj ruci. S druge pak strane, Izraelovi neprijatelji ne bi mogli nauditi Izraelu ako to Gospodin ne bi dopustio. S tim činom jasno izbija na vidjelo činjenica kako je Izraelova sudbina u Gospodinovim rukama. Izraelova budućnost neće ovisiti prvenstveno o sirijskoj moći, nego o vlastitome postavljanju prema Gospodinu koji je gospodar i jednih i drugih.²¹

¹⁹ Među bibličarima koji su proučavali ciklus pripovijest o Elizeju u 2 Kr postoji uvjerenje, s dosta razložnih dokaza, da se današnji tekst 2 Kr 6,8-23 sastoji iz barem dvaju slojeva. Onaj stariji bio bi sadržan u sljedećim redcima: 6,8-14*.18*.19.21-23a. Drugi sloj činila bi proširivanja teksta: 6,10*.14a?-17.18*.20.23b. Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 304-307.

²⁰ »Anegdota izvješćuje o nekome Elizejevu posjetu aramejskomu glavnomu gradu koji je ipak povijesno potpuno nevjerojatan. Ali u Damasku se susret s Hazaelom mogao lakše predočiti nego u Samariji. Bolesni kralj identificiran je s Ben-Hadadom. Pa ipak, Hazaelov se predšasnik zvao Ben-Eser. Vjerojatno je predaja o Elizeju poznato kraljevsko ime (usp. 1 Kr 15,18.20) uporabila upravo kao aramejsko kraljevsko ime«, *Isto*, 319.

²¹ Treba imati pred očima kako pripovijest prije svega govori o Gospodinu, a ne o pojedinim kraljevima. Hazael je bio uzurpator i nanio je puno zla Izraelu. Elizejeva uloga nadilazi konkretna kraljeva obilježja. Želi se zapravo reći kako Gospodin vodi povijest i onda kad su u pitanju takvi zločinci kao što je bio Hazael.

Pomazanje Jehua za izraelskoga kralja (2 Kr 9,1-10) nosi nešto drukčiju poruku.²² Istina je da i u ovome slučaju Gospodin vodi izraelski narod, no velik dio odgovornosti leži i na onima koji vode narod, ali i na samome narodu. Jehu je, kao radikalni pristaša vjere u Gospodina i kao isključiv nacionalist, učinio nezapamćeno krvoproliće u Izraelu pročišćujući zemlju ognjem i mačem od Baalovih proroka i Baalova kulta, ali i od svih potencijalnih neprijatelja svoje radikalne politike. Jehuova nakana oko pročišćenja kulta bila je u osnovi dobra, ali je metoda izvođenja te nakane pokvarila i samu nakanu, jer cilj ne smije opravdavati sredstva. U preuzimanju vlasti sve je bilo postavljeno na krivu osnovu. Istinske promjene ne događaju se prisilom izvana, nego vlastitom odlukom iznutra. Kasniji deuteronomistički pisac nastoji umanjiti Elizejevu ulogu u toj krvavoj revoluciji. Prorok Hošea naziva njegovo djelo teškim grijehom za Izrael (Hoš 1,5).

Na kraju, važno je upozoriti i na događaj opisan u 2 Kr 6,24 – 7,20, gdje je vojni pohod Aramejaca povezan s neopisivom glađu te na kraju Gospodinovim zahvatom prikazan kao čudotvorno otklanjanje gladi.²³ Na pozornicu pripovijesti, koja izriče aramejsko opkoljavanje Samarije, stupaju različite osobe: kralj, žena iz naroda, Elizej, dvorjanik, četiri gubavca i kraljev savjetnik.²⁴ Likovi su uzeti iz raznih slojeva društva. Mjesto se događaja mijenja također filmskom brzinom. Sad su to gradske zidine, pa onda gradska vrata, zatim Elizejeva kuća, pa poslije toga aramejski tabor. Također se vrlo brzo izmjenjuje radnja s dijalozima.²⁵

²² S povijesno-kritičkoga gledišta navedeni tekst se sastoji od dvaju dijelova: Elizejev nalog za pomazanje Jehua (9,1-10) i proglašenje Jehua za kralja od strane njegovih časnika (9,11-13). Dakle, posrijedi su dvije različite verzije o tome kako je Jehu postao kraljem. Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 328.

²³ »Planska kompozicija 6,24 – 7,20 obrađuje opsjedanje Samarije od strane Aramejaca, što ima za posljedicu strašnu glad. Ona obrađuje neočekivan i u žurbi izveden odlazak opsjedatelja, tako da su se izgladnjeli Samarijanci mogli obilno opskrbiti iz onoga što je preostalo u neprijateljskom taboru«, *Isto*, 309.

²⁴ Usp. Trevor Raymond HOBBS, *2 Kings*, Dallas, 1985., 92: »Božja kontrola povijesti i snaga proroke riječi u usmjeravanju povijesti bile su opće teme ranih proroka.«

²⁵ Povijesno-kritička analiza pokazuje kako priča nije bila na početku tako opsežna, nego je postupno rasla. U srž priče spadaju opsjedanje i glad (6,24.25), opis otkrivanja stanja u neprijateljskome taboru (7,3-5.8) te potvrda sretne vijesti (7,9-16a). Svrha najstarijega dijela jest pokazati kako su najsiromašniji i najodbačeniji prvi doznali za obrat što se dogodio Gospodinovim zahvatom. Kasnije je usmena predaja pozornost usmjerila prema Samariji, gdje je i nastao prizor o kanibalizmu u gradu (25a?-26-28-30) i u kojemu se kralju pridaje uloga pokornika. Tu nastupa i Elizej, o kome ranije nije bilo govora. Kad je konačno priča bila i pismeno zabilježena, prerađivač je nadodao pometnju u aramejskome taboru. Autor je htio pripovijesti dati pečat: Gospodin je onaj koji vodi sveti rat protiv Izraelova neprijatelja. Kasnije je nadodan dio koji govori o sukobu Elizeja i kralja. Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, 30-31.

Osobito je dramatično opisana glad u samome gradu koja je dovela do kanibalizma – da su majke jele svoju djecu. Susret žene iz naroda i kralja više želi prikazati veličinu gladi, negoli kralja kao suca između dviju žena. S druge strane prenaplašavanjem gladi htjelo se istaknuti veličinu Gospodinova zahvata koji je navijestio Elizej kad je zaplašio silnu aramejsku vojsku, da je sve ostavila i u panici pobjegla.²⁶ Kraljev bijes nije, začudo, usmjeren prema aramejskoj vojsci, nego prema Elizeju. Vjerojatno je Elizej tražio od kralja bezuvjetno povjerenje u Gospodina, ali je sve to predugo trajalo, tako da je kralj u svemu tomu postao nestrpljiv. Nasuprot kralju prikazuju se gubavci koji su više i od samoga kralja otvoreni za ono novo. Na koncu, upravo četiri gubavca, koja su bila izopćena iz društva, prvi doznaju i iskusu Gospodinovo čudesno djelo, a također i prvi donose vijest o tome događaju. Zanimljivost pripovijesti doseže svoj vrhunac u činjenici da Gospodin svoje čudesno djelo opet priopćuje ponajprije iz društva odbačenim i izopćenim ljudima. S druge pak strane, kraljev dvorjanik doživljava Gospodinov čudesan zahvat kao vlastitu kaznu i smrt, jer nije povjerovao u Gospodinovu moć i prorokovu riječ.²⁷

U ovome događaju pokazuje se Gospodinova moć djelatnom kako na povijesno-političkome planu u oblikovanju same povijesti, tako i na području fizičkoga održavanja života hranom. Poruka je posve jasna. Gospodin određuje i povijesno-politički tijek, ali on je istodobno i gospodar koji jednako tako daje hranu i piće; on je gospodar i prirodnih procesa. U ovome događaju oba su vida međusobno povezana, jer pokazuju da Gospodin vodi s jedne strane povijest, a s druge daje hranu narodu da preživi.²⁸ I ponovno se potvrđuje već više puta utvrđena činjenica da je Gospodin onaj koji održava život. Od naroda se traži samo povjerenje u takva Boga.

4. Analiza čudesnih djela na ljudima

Pada u oči da se od pet čudesnih Elizejevih zahvata na ljudima tri odnose na strance. U dva je slučaja riječ o Šunamki, strankinji, i jednom o Naamanu, visokom časniku s aramejskoga dvora. Na taj način na vidjelo izbija da Elizej svoju

²⁶ Usp. Fritz STOLZ, *Jahwes und Israels Kriege. Kriegstheorien und Kriegserfahrungen im Glauben des alten Israels*, Zürich, 1972., 151.

²⁷ Kroz biblijsku poruku provlači se trajno ista misao. S jedne strane, Gospodin stoji na strani obespravljenih, ugnjetenih, siromašnih i iz društva izopćenih, a s druge strane, upravo ova kategorija ljudi najviše je otvorena prema Bogu. Ta nit proteže se također i kroz Novi zavjet.

²⁸ Usp. Georg FOHRER, *Elia*, Zürich, 1968. 40.

proročku čudotvornu moć ne zadržava sebično samo za svoj narod, nego je usmjerava i prema tuđincima, posvjedočujući tako Božju moć kao spasiteljsku silu koja nije ovisna o krvi i prostoru i ne veže se nerazdvojivo samo uz Izrael. Pripovijesti žele pokazati da Božja djelatnost postupno izlazi iz okvira izraelskoga naroda i odnosi se također i na strane narode te tako pokazuje svoje univerzalističko obilježje.

Četiri pripovijesti u 2 Kr 4 prikazuju Elizejevu skrb za ljude pojedince. Trevor Raymond Hobbs u svom komentaru naglašava: »U Elizejevu slučaju u 4. poglavlju motivacija je želja da se odgovori na pritiskajuće ljudske nevolje. Motivacija je sažaljenje.«²⁹ Elizej je u njima opisan kao čovjek s osobitim osjećajem za nevolju.

Tako je u pripovijesti 2 Kr 4,8-37 govor o obećanju djeteta Šunamki koja je bila neplodna te o ponovnom prorokovu zahvatu – oživljavanju njezina sina nakon što je bio iznenada preminuo.³⁰ U toj pripovijesti ujedinjene su dvije važne odrednice. Jedna koja pokazuje kako Elizej stoji u službi Gospodina Boga, koji je Bog plodnosti, i druga da je Gospodin istodobno samilosni Bog i Bog života. Slika Boga, koji je ovdje prikazan, odgovara onoj u Pnz 10,17-19: »Jer Jahve, Bog vaš, Bog je nad bogovima, Gospodar nad gospodarima, Bog velik, jak i strašan, koji nije pristran i ne da se podmititi; daje pravdu siroti i udovici; ljubi pridošlicu, daje mu hranu i odjeću.«

Opisujući Elizejevu djelatnost, autor jasno ističe kako je i u ovim pothvatima posrijedi ona ista moć koja se očitovala i u drugim prorokovim djelima na prirodi i u povijesno-političkim događajima. Gospodin, koji se objavljuje preko proroka, u njegovoj riječi i njegovu djelu, raspolaže ne samo moću umnožavanja kruha i ulja i rastom vegetacije, nego također i moću nad čovjekom i njegovim životom. Gospodin se ponovno pokazuje kao snaga koja pospješuje život ispravljajući sve ono što je nepotpuno i što ga ugrožava. I ondje gdje je stvarna neplodnost, Gospodin svojim zahvatom stvara život i od onoga što je prirodno nemoguće svojom stvaralačkom moći čini mogućim. Ponovno se Gospodin pokazuje kao gospodar života i smrti, ali se njegova djelatnost usmjerava upravo prema životu.³¹

Gospodinovi zahvati preko Elizeja dobivaju dodatno značenje, jer on to sve čini Šunamki, ženi tuđinki, koja pokazuje zanimanje za Božjega čovjeka,

²⁹ Usp. Trevor Raymond HOBBS, *2 Kings*, 54.

³⁰ Nakon ekspozicije slijedi šest scena: gradnja sobe (4,9-11), poklon za Šunamku (4,12-17), djetetova smrt (4,18-24), pritužba Božjemu čovjeku (4,25-28), uskrišenje od strane Elizeja (4,29-35), vraćanje djeteta majci (4,36-37). Usp. Georg HENTSCHEL, *2 Könige*, 37.

³¹ Usp. Martin BUBER, *Der Glaube der Propheten*, Heidelberg, ²1984., 127-128.

a preko njega – vjerojatno se upravo to želi istaknuti – i za Boga u čijoj službi stoji prorok. Ondje gdje Izrael zakazuje uskaču »tuđinci« pokazujući razumijevanje za Gospodinovu poruku i vjerujući u njegovu riječ koju šalje preko svoga proroka. A Gospodin se opet pokazuje kao Bog koji skrbi i za strance, jer i oni ulaze u okvire njegove svekolike brige za cijeli svijet i sve ljude. Postupno se probija misao o univerzalnoj Božjoj skrbi koja prelazi granice prostora, vremena i krvi (usp. Pnz 14,29; 16,11).

Nadasve je od velike važnosti događaj s Naamanom, visokim časnikom s aramejskoga dvora opisan u pripovijesti 2 Kr 5,1-27 i kao kontrastni posljedak ponašanja opisan kao slučaj s Elizejevim učenikom Gehazijem.³² Cijela pripovijest, za razliku od prethodnih, ima deset likova: Naaman, njegova žena, sluškinja, sirijski kralj, izraelski kralj, Elizej, Gehazi, Naamanove sluge, Elizejev neimenovani glasnik i neidentificirane Gehazijeve sluge koji voze kola puna poklona za njega.³³

Ali od svih tih likova u samom događaju su kontrastirana dva: Naaman, kao visoki časnik neprijateljskoga kralja, tuđinac, gubavac, koji se na Elizejevu riječ, a Gospodinovom moći, liječi od gube, i Gehazi, prorokov učenik, Izraelac, koji postaje gubav, jer Naamanova guba prelazi na njega. Elizej ostaje u cijelom događaju u drugom planu dok ostali akteri dobivaju više prostora, iako njegov lik povezuje cijeli događaj. U pripovijesti dolazi do izražaja i nemoć izraelskoga kralja da svojom snagom učini bilo kakovo »čudo«, kao i uvjerenje aramejskoga kralja da kralj može utjecati na ozdravljenje.³⁴ Reakcija proroka Elizeja na očaj izraelskoga kralja važna je i zanimljiva: »A kad je Elizej saznao da je kralj izraelski razderao na sebi odjeću, poruči kralju: Zašto si razderao haljine svoje? Neka onaj samo dođe k meni i neka se uvjeri da ima prorok u Izraelu« (2 Kr 5,8).

Nedvojbeno je da su Elizejeve simpatije na Naamanovoj strani. Ali te simpatije nisu prije svega Elizejeve, nego preko Elizeja odražavaju Gospodinov stav. Kad se gubavi Naaman pojavljuje s velikom pratnjom, Elizej uopće

³² Usp. Gerhard von RAD, *Theologie des Alten Testaments II. Die Theologie der prophetischen Überlieferungen Israels*, 39-40. Von Rad ističe osobito dvije pripovijesti iz ciklusa pripovijesti o Elizeju. To su Elizejev susret s Hazaelom (2 Kr 8,7-15) i Elizejev susret s Naamanom (2 Kr 5), u kojem se govori o »dušobrižničkom vođenju čovjeka pojedinca«.

³³ Usp. Trevor Raymond HOBBS, *2 Kings*, 58.

³⁴ Priča o ozdravljanju Naamana u današnjem obliku stvorena je trostupnjevitim rastom. Prvi stupanj sadrži anegdodu o tomu kako je Elizej izliječio aramejskoga vojskovođu (5,1-14) i tvrdnju kako u Izraelu postoji prorok. Drugi dio započinje tvrdnjom kako »nema Boga na svoj zemlji, osim u Izraelu« (5,15a.17*-19a) i na kraju je dodatak o pohlepnom sluzi Gehaziju (5,5b*.15b-17aa*.19b-27). Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 298-303.

ne izlazi pred njega, nego mu preko sluge poručuje što treba uraditi. Ovim činom Elizej želi u izvjesnom smislu izraziti potrebu vjere u moć onoga Boga u čijoj službi on sam stoji. Pritom hoće dati do znanja da nije posrijedi ljekovita voda rijeke Jordana, nego priznanje Izraelova Boga i povjerenje u njega. Naaman je u dvojbi što treba činiti, ali se ipak odlučuje prihvatiti prorokovu riječ i okupati se u rijeci Jordan.

Rezultat je cjelokupnoga pothvata pozitivan, iako je uloga proroka Elizeja posve rubna. Gospodin je sve učinio, a ne Elizej, jer je dao da voda u rijeci Jordan postane ljekovita. Pripovjedač uopće ne drammatizira Naamanovo izlječenje: ono je posve jednostavno upravo jer ga Bog čini. U tomu je prorok samo Božji sluga koji posreduje Božju riječ. Ta se riječ i u ovome slučaju pokazuje kao ozdraviteljska snaga čak kad je u pitanju stranac, visoki časnik sirijskoga kralja.

Iscjeljenje stranca Naamana otvorilo je nove probleme. Zahvaljujući Izraelovu Bogu Naaman je ozdravio, ali ga upravo zbog toga muče dva pitanja: smije li ponijeti sa sobom jedan tovar zemlje na kojoj bi se klanjao Gospodinu u svojoj zemlji, i smije li u kraljevoj pratnji ulaziti u hram boga Rimona. I ove probleme Elizej rješava krajnje blago i humano. On ne nameće nikakve zakone ni obveze Naamanu, nego ga jednostavno otpušta riječima: Idi u miru! (*l'šālôm* – 2 Kr 5,19). Elizeju je jasno da se ne radi o čistoj, nego o složenoj situaciji toga čovjeka.³⁵ Neprijeporno je da prorok dobro zna da za Boga i za čovjekov odnos prema njemu nije važna zemlja ni vanjski stav, nego unutarnja odluka i uvjerenje, pa mu zbog toga ostavlja otvorenim takve mogućnosti. G. von Rad lijepo ističe: »Promašili bismo smisao riječi (Idi u miru!, op. a.) ako bismo postavili da je Elizej izbjegao pitanje ili da je zagovarao neku laksnu praksu. Ono posebno u toj odluci je u tomu što se Naamanu ne nameće nikakav zakon. Kako je bilo vrlo zgodno da mu se stavi neka vrsta zaštite zapovijedima. Ali Elizej ga šalje u njegov poganski svijet i prepušta njega i njegovu vjeru Gospodinu vodstvu u čijoj službi je on obećao ostati. Kako je Elizej primio strogo ovoga čovjeka na početku i kako ga velikodušno otpušta! Ova pripovijest je po tome važna što naznačuje probleme koji leže s onu stranu Naamanova izlječenja, štoviše zapravo s onu stranu ispričanoga.«³⁶

Dok su likovi proroka Elizeja i Naamana prikazani u povoljnom svjetlu, dotle je Gehazijev lik prikazan u posve suprotnom svjetlu. Gehazi se pokazuje sebičan i lakom. Njemu je na prvome mjestu bogatstvo, a sve ostale vrijednosti

³⁵ Usp. Trevor Raymond HOBBS, *2 Kings*, 66.

³⁶ Gerhard von RAD, *Theologie des Alten Testaments II. Die Theologie der prophetischen Überlieferungen Israels*, 40.

su manje važne. Za njega ni Gospodin nema presudnu i glavnu ulogu, iako je mogao vidjeti njegovo djelo. Ostao je tvrdo na svome putu. Rezultat takva stava je guba što je prešla s Naamana na njega.

Događaj o izlječenju Naamana nosi višeslojnu poruku. Čudesno izlječenje pokazuje nemoć izraelskoga kralja, krive predodžbe aramejskoga vladara, čudna Naamanova očekivanja, probleme vezane uz štovanje Gospodina izvan Izraela te pohlepu prorokova sluge Gehazija. U svoj toj višeslojnosti proteže se jedna nit koja sve to povezuje – to je Gospodin, izraelski Bog, i njegov prorok Elizej. Poruka je u svojoj biti jasna: Gospodin s jedne strane ne gleda tko je tko, nego gleda na srce i na određene postupke koji proizlaze iz takva srca. Dok ozdravlja Naamana, tuđinca, kažnjava istom bolesti Gehazija, Izraelca, štoviše prorokova učenika.³⁷ Jedan te isti čin je za jednoga spasenje, a za drugoga propast. No to ne ovisi o Gospodinu, nego o odluci koju donosi svaki pojedinac.³⁸

Elizej pokazuje s druge strane širinu i razumijevanje. U njegovu odgovoru na Naamanova pitanja odsijeva smisao za realnost i briga za konkretnoga čovjeka. U konačnici Gospodin se uvijek iznova pokazuje kao gospodar zdravlja i bolesti, te u krajnjem smislu kao gospodar života i smrti. Zapravo Gospodin se pokazuje kao živi Bog koji neprestance potvrđuje zakonitosti života, i sam život u svojoj biti.

Događaj oživljavanja mrtvoga čovjeka u dodiru s mrtvim Elizejem opisan u 2 Kr 13,20-21, govori kako je i mrtvi Elizej, u ime Boga kome je služio, dostatno moćan da oživi mrtvacu, da zapravo smrt Božjega čovjeka za onoga drugoga znači život. Sam čin više svjedoči o Gospodinu i njegovoj moći nego o Elizeju, kao uostalom i u drugim događajima.

5. Obilježja Elizejeve čudotvorne i iscjeliteljske djelatnosti

Nakon analize najvažnijih iscjeliteljskih djela proroka Elizeja, može se načiniti zaključni prikaz koji će pokazati najvažnija obilježja te djelatnosti, što smo ih izlučili u ovoj analizi. Ponajprije valja konstatirati da se cjelokupna Elizejeva djelatnost od početka do kraja kreće doista u svijetu čudesnoga: bilo na osobnoj,

³⁷ Događaj Naamanova izlječenja nalazi se također u Lukinu evanđelju u Isusovim ustima jer ga uzima kao otvoreni model vlastita djelovanja (Lk 4,27): »I mnogo bijaše gubavaca u Izraelu za proroka Elizeja. I nijedan se od njih ne očisti doli Naaman Sirac.«

³⁸ Priča o ozdravljenju Naamana uistinu je višeslojna. Ne bi se smjelo zanemariti da se pomoću nje željelo istaknuti kako u Izraelu postoji prorok, što je od posebne važnosti, te da nema Boga na svoj zemlji, osim u Izraelu, što je još kudikamo značajnije. To su dva stupa oko kojih se ovija radnja priče. Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 299-302.

bilo na prirodnoj, bilo na društveno-političkoj razini. Iz ciklusa pripovijesti o Elizeju razabire se da čovjek Božji jednostavno živi iz toga svijeta čudesnoga i iz njega crpi i dobiva snagu pomoću koje djeluje u svijetu pretvarajući ga svojim djelom, oslonjenim na Božju riječ, u svijet neočekivanoga, neobičnoga, zapravo čudesnoga. Čitatelj pripovijesti o Elizeju ima dojam da se kreće u svijetu bajki u kojemu također uvijek iznova zasine svjetlo čudesne pobjede dobra.

No bez obzira kako se moglo činiti da je glavni lik i glavni junak ciklusa pripovijesti o Elizeju sam prorok Elizej zbog toga što se njegovim djelovanjem i posredovanjem pojavljuje ovaj svijet čudesnoga, ipak dublja analiza opisanih događaja pokazuje da to nije tako. Na temelju uvida iz analize Elizejeva čudesnoga ozdraviteljskoga djelovanja posve jasno izbija na vidjelo činjenica da *središnji lik svih opisanih događaja* nije prvenstveno Elizej, nego da se iz pozadine nazire da je to *Gospodin*, Bog Izraela. Zbog toga ima pravo Ernst Würthwein kad u svom komentaru ciklusa pripovijesti o Elizeju tvrdi kako je riječ o tomu da se pokaže da postoji Bog u Izraelu i da je Elizej njegov prorok.³⁹ Iz provedene analize pokazuje se da je Elizej doista Gospodinov prorok i da ne stoji samo u njegovoj službi nego da i od njega dobiva riječ kao snagu i moć kojom mijenja stanje pojedinca, a osobito se ističe na društveno-političkom području.

Bilo bi zacijelo jednostrano ako bi se Elizejeva djelatnost svodila samo na iscjeliteljsku djelatnost ljudi pojedinaca. Uz tu vrstu djelatnosti još je značajnija ona na društveno-političkom području. Elizej je na tom području bio duhovna pokretačka snaga i unutar samoga naroda ali i u odnosu toga naroda prema susjedima. U doba velike političke krize Elizej postaje zaštitnikom naroda. U tome smislu valja i razumjeti riječi izraelskoga kralja Joaša: »Oče moj, oče moj, kola Izraelova i konjanici njegovi!« (2 Kr 13,14). Elizej je za Izrael bio ono što su za druge narode bili bojna kola i oklopljeni konjanici.

Što se pak tiče prorokove iscjeliteljske djelatnosti, valja reći da je za Elizeja upravo Gospodin onaj koji od nezdravoga čini zdravo, od otrovnoga bezopasno za život, od gubavca čini zdravoga, od neplodnoga čini plodno, od oskudnoga čini obilno, od ugroženoga čini pobjednika, a od mrtvoga čini živoga. Ako bi se tražio zajednički nazivnik Gospodinova djelovanja, onda bi se na temelju analiza prorokovih djela moglo reći da Gospodin mijenja sadašnje teško stanje u svekolikom području života u njegovu suprotnost – a to znači nabolje. Radikalnom promjenom stanja Gospodin se u povijesnim okolnostima života pokazuje kakav je on Bog. Na temelju Elizejevih djela u ime Gospodina može se zaključiti da je on Bog čije je osnovno obilježje da spašava i

³⁹ Usp. Ernst WÜRTHWEIN, *Bücher der Könige. 1 Kön. 17 – 2 Kön. 25*, 299-301.

prirodu i čovjeka i povijest. Spašavanje svekolikoga čovjekova svijeta izraženo je djelatnošću koju na drugim mjestima pokriva hebrejski glagol *rp'*, iscijeliti, ozdraviti⁴⁰. Gospodin svoje spasenjsko, iscjeliteljsko djelovanje čini preko Elizeja, svoga proroka i sluga, koji je postao u osobi objavom Gospodinova svijeta, moći i nakana. To je upravo ono što i samo Elizejevo ime znači: program Božjega djelovanja u svijetu: Bog spašava, on i od nemogućega čini moguće.

Zbog toga je Božji svijet spašenosti iz čovjekove perspektive svijet čudesa, jer Bog uvijek iznova svojom spasenjskom snagom ljubavi stvara nove mogućnosti na svim razinama života i otvara neprestance novu budućnost kako čovjeku pojedincu tako i cijelome narodu. Promatranje Božje spasenjske skrbi za čovjeka i njegov svijet, ali i za narod, može otkriti crte čudesnoga i iscjeliteljskoga na temelju vanjskih događaja. Ali kad se uđe u svijet unutar kojega djeluje Božja skrb, nazrijet će se nasuprot vanjskoj čudesnosti zapravo ona istinska duboka, unutarnja čudesnost, koja stvara nove odnose života i ozdravlja povijest, čovjeka i život. To su novi, zdravi odnosi koji pospješuju život u pravome smislu. Štoviše, načelno se može reći da Bog stoji u obrani takva života, ne dopuštajući da se on u svojoj biti zatre i uništi, jer je Gospodin živi Bog, Bog života.

Prorok Elizej stoji na crti te proročke zadaće i toga Božjega programa. Njegovo značenje i ulogu potrebno je uvijek iznova sagledavati u zadanim koordinatama slike Boga u čije ime djeluje i nastupa. Njegova je proročka služba kao čudotvorna i iscjeliteljska djelatnost zapravo odraz spasenjske djelatnosti Boga koji je Gospodin.

Elizej govori svojom proročkom riječju i djelom, imenom i službom kakav je biblijski Bog. To je Bog koji pomaže čovjeku u nevolji, narodu u opasnosti, ugroženom ritmu prirode. Jednostavno: to je Bog koji spašava, koji mijenja čovjekovo stanje nabolje, koji se bori za ljudskiji život, koji otvara novu budućnost za čovjeka i onda kad je čovjek sam za sebe zatvara. Božja univerzalna humanost izbija na vidjelo u brizi za sve ljude bez obzira kojem narodu pripadali. To se razabire i iz prorokove skrbi za tuđince koji katkada pokazuju veće povjerenje u Gospodina nego sami pripadnici izraelskoga naroda. Zacijelo se može naslutiti da se na obzoru postupno probija spoznaja o Bogu koji više gleda na srce nego na vanjštinu, zapravo ona spoznaja koja je toliko prisutna u Isusovu propovijedanju, životu i djelovanju.

⁴⁰ Usp. Hans Joachim STOEBE, אִפֵּר *rp'* heilen, u: THAT, II, 803-809. U Izraelu je, kao što je to bio općenito običaj na Istoku, bolest shvaćana u povezanosti s božanstvom. Da je Bog »liječnik«, može se pročitati također u himničkoj književnosti. Usp. Norbert LOHFINK, »Ich bin Jahwe dein Arzt« (Ex 15,26). Gott, Gesellschaft und menschliche Gesundheit in der Theologie einer nachexilischen Pentateuchbearbeitung (Ex 15,25a.26), 11-74.

Summary

**THE MIRACULOUS AND HEALING ACTIVITIES OF THE PROPHET
ELISHA**

Božo LUJIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
lujic.bozo@gmail.com

In the Second Book of Kings there is a closed cycle of stories about the prophet Elisha (2 K 2; 2:4-8; 3:4 – 8:15; 9:1 – 10:26; 13:14-21). The stories in that cycle speak about Elisha's activities. Elisha succeeded Elijah in his prophetic service in ninth century B.C. as a great healer and miracle worker. Healing activity is primarily God's saving activity. Even though it appears that the main character in the stories is Elisha, they nevertheless emphasise the primary role of the Lord, the God of Israel in all facets of life. The world that shows Elisha through his actions is a world of miracles, the unusual, that emerges out of the world of the ordinary.

In that regard, Elisha is shown as a great miracle worker and healer in the field of natural phenomena and on historical-political activities and on human beings. Miracles in their varieties always emphasise that the Lord is the God of life and fertility, the God of history and the God of man. Elisha's activities show God's love toward all creation transforming the life of everyday to a world of miracles and health, a world of death to a world of life, a world of war to a world of true peace. Throughout all his actions Elisha speaks about the God in whom Israel believes. He is the God that heals and saves.

Key words: *Elisha, healing actions, miracles, miracle worker, healer, life, God.*